

Suprasegmentna obeležja i novi markeri citiranja

Sažetak

Ovo istraživanje je fokusirano na suprasegmentne osobine citiranog govora koji je obeležen tzv. novim markerima citiranja. Analiziramo ponašanje markera *kao* na materijalu srpskog razgovornog jezika, u kontekstu promena na suprasegmentnom nivou – visine glasa, glasnoće i tempa govora. Takođe, imajući u vidu da se *kao* koristi i kao ispunjivač hezitacione pauze, upoređujemo i situacije u kojima je realizovana ta diskursna funkcija, sa ciljem da ustanovimo na koji način je suprasegmentno obeležena razlika u ove dve funkcije. Korišćen je korpus spontanih prijateljskih razgovora, ukupnog trajanja 3 sata, na kome je urađena anotacija suprasegmentnih obeležja. S obzirom na to da ovu problematiku analiziramo iz ugla analize konverzacije, nismo primenili akustički pristup u analizi, već smo posmatrali relativne vrednosti, tj. primenili smo auditivni pristup.

Ključne reči: novi markeri citiranja, suprasegmentna obeležja, analiza konverzacije, razgovorni jezik

1. Uvodne napomene

Pojava novih markera citiranja, reči i izraza čija primarna uloga nije uvođenje ili obeležavanje citiranja, ali koji su primili i ovu funkciju u razgovornom diskursu (Panić Cerovski, Đukanović, Kovačević 2012, 121–122) u lingvističkoj literaturi smatra se „jednom od najdramatičnijih lingvističkih promena u poslednjih nekoliko decenija“ (Cheshire, Secova 2018, 209). Stoga su na polju novih markera citiranja rađena brojna lingvistička istraživanja, kako u varijetetima engleskog, tako i na materijalu drugih jezika (npr. Buchstaller, D'Arcy 2009; Buchstaller 2001; Golato 2000; Cukor-Avila 2002, Ter-

raschke 2019, Panić Cerovski, Đukanović, Kovačević 2012, Cheshire, Secova 2018).

Novi markeri citiranja jesu izrazi poput *kao, tipa, u fazonu, onako, krene*, itd., koji se u neformalnom razgovornom diskursu, najčešće u govoru mladih, koriste da uvedu ili obeleže citirani materijal, i to uglavnom pri navođenju dijaloga. Pored toga, pri njihovoj upotrebi izraženo se koriste paralingvistička sredstva, kojima aktuelni govornik dočarava sagovorniku na koji način je taj citirani materijal izveden (Panić Cerovski 2013; Panić Cerovski, Đukanović, Kovačević 2012, 122), ili, drugačije rečeno, na ovaj način govornik „demonstrira“ aktuelnom sagovorniku tu pređašnju govornu situaciju (Clark, Gerrig 1990).

U sledećem primeru¹ vidimo situaciju uvođenja direktnog citata upotrebom novog markera citiranja *kao*, kao i ponašanje suprasegmentnih elemenata (o anotaciji suprasegmenta biće nešto više reči u odeljku *Opis korpusa i anotacija*).

MY: ↑/inače ↓pričala mojoj razrednoj za ↑takmičenje //↓i
ona kao= -- kao= /↑čujem da se ↓**mučiš** s \maturskim // --- da
↑**štucaš** s maturskim ↓tako mi \rekla //

MX: ^{ubrzano} ↓čekaj ↑**kako** sad razredna=
MY: \↓pa iz osnovne // ↑\ja se s [njom=
MX: **aaa** ^{ubrzano} da da [da da
MY: /i ↑kao] - //↓ \čujem da ↑**štucaš** ↓s maturskim // ^{usporeno}
↑**ja moj maturski** ↓**završila** // lll

Ovaj rad se bavi primarno suprasegmentnim karakteristikama citiranog govora koji je uveden novim markerom citiranja *kao* (srp.), kao i poređenjem slučajeva kada se ova reč koristi u drugim diskursnim funkcijama – kao ispunjivač hezitacione pauze. Takođe, pažnja je usmerena i na neke prateće paralingvističke elemente koji se javljaju prilikom direktnog citiranja. Pored toga, dotaći ćemo i druge reči i izraze koji figuriraju kao markeri citiranja u našem korpusu, kao i slične pojave u drugim jezicima.

2. Opis korpusa i anotacija

Korpus za ovo istraživanje sačinjen je od 3 sata audio-snimaka razgovora omladine, u pitanju je mahom studentska i srednjoškolska populacija. Broj učesnika u razgovorima je od 2 do 4, učesnici

¹ Primer je preuzet iz Panić Cerovski 2013.

se međusobno poznaju, a teme koje se pojavljuju su raznovrsne, a najčešće se tiču svakodnevice, društvenih aktivnosti, studentskog života.

Najpre je urađena osnovna transkripcija, obeležena su prekidanja, preklapanja, a u taj transkript uneta je anotacija suprasegmentnih obeležja govora: promene u visini glasa, tempu govora, glasnoći, kao i prisustvo pauza u govoru. Osim toga, anotirane su i paralingvističke modifikacije glasa.

Da bi tekst transkripta i anotacije mogao biti što pregledniji i čitljiviji, korišćeni su i simboli, ali i opisne anotacije. Tako, promene u visini glasa obeležene su simbolima [↑] i [↓] – za podizanje i snižavanje relativne visine glasa, a ukoliko je glas izuzetno visok, taj deo teksta transkripta obeležen je italikom, dok je za izuzetno dubok glas korišćena donja crta (tekst transkripta je podvučen). Promene u tempu govora obeležene su opisno, tako što je tekst opisa unet ispred dela transkripta na koji se odnosi. Zatim, promene u relativnoj glasnoći obeležene su na sledeći način: segment koji je izgovoren većom glasnoćom obeležen je boldom (masnim slovima), a ukoliko je u pitanju izuzetno velika glasnoća, korišćena su velika slova (kapitala), dok su delovi koji su vrlo tiho izgovoreni označeni simbolom [≈], koji se nalazi ispred i iza takvog segmenta, označavajući granice korišćenja ovog obeležja. Postupne promene u glasnoći obeležene su simbolima [∨] i [∩] za postupno povećanje, odnosno smanjivanje glasnoće. Pauze u govoru su obeležene simbolima [-],[--] i [---] za kratku, srednju i dužu pauzu. Paralingvističke modifikacije glasa opisno su anotirane: tekst anotacije je kucan kurzivom ispred i iza dela transkripta na koji se odnosi, kako bi granice trajanja tog obeležja bile što jasnije. Govor kroz smeh je takođe opisno anotiran, a smeh je obeležen malim ili velikim slovom *l*: [l] [L] u zavisnosti od toga da li se odnosi na pojedinačnog učesnika ili pak na sve, pri čemu je i intenzitet obeležen – ponavljanjem ovog slova ukoliko je smeh jači, npr. ll, LL, ili pak ukoliko je izuzetno jak: lll, ili LLL.

3. Novi markeri citiranja i suprasegmentna obeležja

Najčešće zastupljen novi marker citiranja u našem korpusu bio je *kao*, mada su se javljale reči i izrazi poput *krene*, *varijanta*, *onako*, *tipa*, *u fazonu*, kao i spojevi *ono + kao*, *ono + tipa*, *ono + kao + u fazonu*. Najveću pažnju posvetili smo suprasegmentnim obeležjima citiranog govora obeleženog upravo ovim novim markerom citiranja u našem korpusu, ali ćemo dotaći i slučajeve drugih novih markera citiranja.

Ustanovili smo da se ovaj marker citiranja koristio najviše u slučajevima navođenja dijaloga (ili delova dijaloga) iz prošlosti. Sledeći primer ilustruje upravo jednu takvu situaciju:

(1)

I: ↓oni kao // /↑što ste nas prozivali // \i ja im reko' što smo
ih // što sam ih ↑proziv'o // ↓ \i oni kao // ^{ubrzano} ↑/vi ste se
ispalili što ste što stee ↓\ostali // --- ^{usporeno} ja rek'o samo

[brateee ono-

M: Ill]

I: ↑/debili

M: ↑**ispalili** ste se što ste ↓\ostali // - ↑ pazi // ↓ pa kakva=
// ↑/gde je tu ↓\logika

Ovde vidimo da govornik I uvodi prvi citirani iskaz iz nekog pređašnjeg dijaloga sa grupom drugova pomoću *kao*, s tim što ga koristi u spoju *oni kao*, čime signalizira sagovorniku kome pripisuje citirani iskaz (toj grupi drugova). Naravno, moguće je i izostaviti zamenicu, ime ili drugu odrednicu kojom se referiše na govornika iz te citirane govorne situacije. U našem korpusu javljali su se i ti slučajevi, i to uglavnom tek pošto je iz konteksta sagovorniku jasno kome se citirani iskaz ili deo iskaza pripisuje. Prvi citirani iskaz u ovom isečku je na suprasegmentnom nivou takođe vrlo jasno markiran: pojačavanjem glasnoće, kao i promenom visine glasa.

Isto tako, sledeći direktni citat iz te pređašnje govorne situacije uveden je markerom *kao*, takođe u spoju *oni kao*. Posmatrajući suprasegmentna obeležja, vidimo da se ovaj citat izdvaja od ostatka aktuelnog iskaza govornika I promenom u tempu govora (citirani segment izgovara ubrzano), kao i u visini glasa. Naime, visina glasa naglo se penje s početkom citata, a intonaciona kontura nad citiranim iskazom je uobičajena za izjavu. Nakon toga sledi relativno kratka neispunjena pauza, koja, dakle, obeležava u ovom slučaju kraj citiranja te grupe drugova, kao i promena u tempu – tempo zatim biva usporen. Primetićemo ovde da je korišćenjem glasnoće aktuelni govornik istakao reč „ispalili“ u okviru citiranog iskaza. Kada prelazi na svoju reakciju u toj govornoj situaciji, pored pomenute promene u tempu govora, on menja i visinu glasa – izuzeto dubokim glasom izgovorio je „ja rek'o samo brateee ono“, što se poklapa sa smehom aktuelnog sagovornika, a ujedno taj smeh i prekida započet iskaz govornika I.

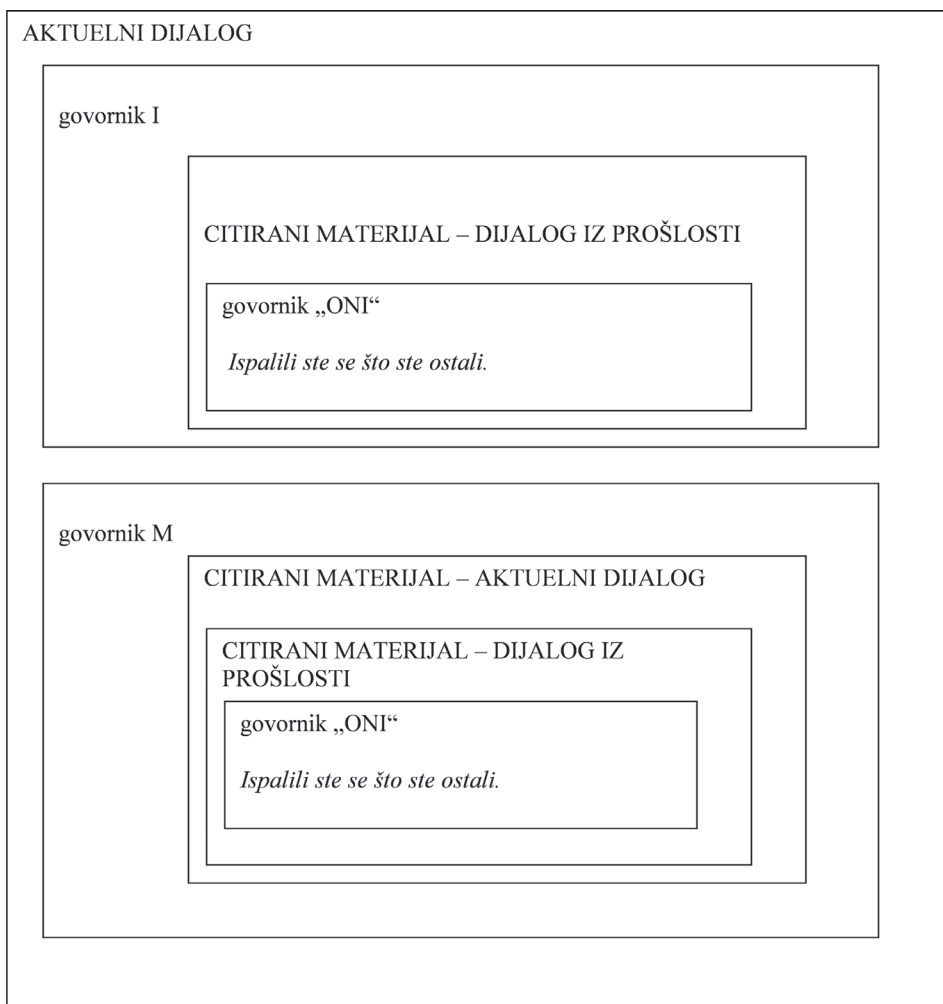
Ono što uočavamo analizirajući navedeni primer jeste da na suprasegmentnom nivou govornik vrlo jasno markira citirani materi-

jal, a da leksičkim markerom *kao* markira uvođenje citiranog iskaza, tj. njim signalizira sagovorniku da nastupa citiranje. Inače, u našem korpusu je bilo i slučajeva da se markerom *kao* označava kraj citiranja, ali takve situacije su izuzetno retke (od ukupnog broja pojavljivanja *kao* u funkciji markera citiranja – 130, samo je 6 puta bio u poziciji iza citiranog materijala, i to u situacijama kada je citiran samo kratak iskaz ili deo iskaza). Takođe, uočavamo da sam marker *kao* (u ovom slučaju spoj *oni kao*) nije suprasegmentno posebno obeležen. Ono što izrazito izdvaja citirani deo na suprasegmentnom nivou jeste upravo razlika, kontrast njegovih suprasegmentnih obeležja sa neposrednim kontekstom, tj. promena na suprasegmentnom nivou u odnosu na marker kojim se uvodi citiranje. Drugačije rečeno, baš taj kontrast predstavlja najznačajnije sredstvo obeležavanja granice citata.

U ovom primeru takođe možemo uočiti vrlo zanimljivu situaciju, koju ćemo nazvati *citiranje citiranja*. Naime, govornik M ponavlja jedan od iskaza koji je I citirao, pritom zadržavajući intonacionu strukturu koju je govornik I ustanovio. Takođe, zadržava i upotrebu povećane glasnoće u cilju emfaze („ispalili“). On zapravo ne ponavlja doslovno citirani iskaz, već samo neznatno menja verbalni sloj poruke, ne menjajući smisao poruke, i zadržava suprasegmentnu organizaciju. S obzirom na to da iz konteksta shvatamo da govornik M nije prisustvovao pređašnjem razgovoru iz koga je citiran taj iskaz, zaključujemo da govornik M ne citira tu prethodnu situaciju, već iskaz govornika I, a koji je citat iz te prethodne situacije. Drugim rečima, ono što ovde govornik M realizuje jeste citiranje iskaza njegovog sagovornika, a i taj iskaz je zapravo takođe citirani materijal. Ova dva citata jednog istog originalnog iskaza pripadaju zapravo dvema ravnima – kada ga izgovara govornik I, to je citiranje iskaza iz nekog pređašnjeg dijaloga, a kada ga izgovara govornik M, to je citiranje iskaza koji se realizovao u aktuelnom dijalogu i koji, kao citirani materijal pripada i tom pređašnjem dijalogu (v. Shemu 1²). Ovaj iskaz on citira kao uvod u davanje svog komentara, evaluacije date situacije i samog iskaza.

² Preuzeto iz Panić 2013.

Shema 1

U sledećoj situaciji (primer 2) koju smo izdvojili kao vrlo ilustrativnu za markiranje citiranja novim markerom *kao* takođe možemo videti da se ovaj marker koristio u slučaju obeležavanja jednog govornika iz citiranog dijaloga iz prošlosti – u pitanju je zubarka, a da je drugi leksički marker, glagol govorenja *reći* u aoristu, u skraćenom, neformalnom obliku *reko'*, korišćen da uputi na to da je u pitanju drugi akter – citiranje aktuelnog govornika iz te situacije u prošlosti. Tako, pored korišćenja prozodijskih sredstava za razdvajanje i obeležavanje govornika, i sami leksički markeri citiranja, tj. njihovo smenjivanje, mogu vrlo jasno uputiti koji akter iz prethodne govorne situacije je citiran.

(2)

G: *zgađeno* eee (*zgađeno*_)

I: mmm ona kao ^{*ubrzano*} ↑*šta šta se gad*– [*šta se gad*–

M: *stigne ti nikad*]

I: ↓*kao*, s– kao ona kao = ↑*šta se* ↓*gadiš*, // reko' ↑pa *gadim*
se ↓*ova krv*, // ^{*usporeno*} ↑*nije mi što ona popravlja*–

I na ovom primeru jasno uočavamo da se suprasegmentnim obeležjima razdvaja aktuelni govor od citiranog materijala – govornica I koristi i promenu u visini glasa, tempu govora, kao i u glasnoći, da dočara sagovornicima reakciju zubarke na njeno ponašanje prilikom intervencije, tj. korišćenjem ovih obeležja ona ulazi u ulogu zubarke iz tog predašnjeg govornog konteksta – ubrzanim i glasnim govorom postavlja pitanje: „Šta se gadiš?“ Zapravo, to pitanje ne uspeva najpre u celosti da izgovori, već ponavlja dva puta nedovršeni iskaz, biva prekinuta, odnosno dolazi do govora uglas, nakon čega ga ponovo uvodi markerom *kao* (naše je mišljenje da upravo zbog preklapanja sa sagovornicom M ponavlja iskaz, kao i uvod u direktno citiranje – „kao, s- kao ona kao“, da bi ipak u nastavku uspeła u celosti da citira deo koji želi).

Ono što je svakako uočljivo jeste da su suprasegmentni elementi upotrebljeni u vrlo ekspresivnom maniru: njima je zubarka „oslikana“ (Clark, Gerrig 1990) kao nervozna, plaha i neprijatna (povećana glasnoća i ubrzan govor). Govornica I sebe je u datoj situaciji pomoću suprasegmentnih obeležja predstavila takođe kao osobu koja je bila nestrpljiva – ubrzan govor je prisutan i kod citiranja sopstvenog odgovora zubarki, ali je glasnoća tom prilikom smanjena i upotrebljena je da se istakne fokus – pojačana glasnoća je prisutna jedino kod reči *gadim* i *krv*. Tako, u toj situaciji i na suprasegmentnom nivou govornica I oslikana je kao osoba koja se brani i opravdava. Svoj aktuelni komentar na citirani dijalog i celokupnu situaciju govornica I izdvaja od citiranog materijala usporenim tempom govora – tim sredstvom na suprasegmentnom nivou obeležava prelazak na aktuelni govor i sagovornike vraća u sadašnji trenutak.

Isečak iz korpusa naveden u primeru (3) poslužiće nam da predstavimo situaciju kada suprasegmentnim obeležjima, ali i paralingvističkim, govornik obeležava citiranje i citiranog govornika. Naime, u ovoj situaciji početak citiranja obeležen je novim markerom *varijanta*, a zatim se citirani iskazi ne obeležavaju leksičkim markerom, već se uz pomoć suprasegmentnih i auditivnih paralingvističkih elemenata markira citirani materijal.

(3)

MY: ^{usporeno} ili se njena kosa ↑**sporo** suši // ↓il' se moja **brzo** suši // - \i varijanta= // - /↑Melinda uvi' me dok je još mokro ↓da uhvati // ^{ubrzano} \i ona me ↑uvila // i sela ona da popuši ↑cigaru je li // ^{usporeno} **kosa se osušila** lll // ^{ubrzano} ↓**jao pa kako ti se tako** ↑**brzo suši**

MX: lll ↑ [ono se osušilo

MY ^{ubrzano} (nazalizovano) *jao kako ti se* tako brzo osušila (nazalizovano_) // ↓ja prosušim kosu ↑**uveče** // i legnem da ↓spavam // kad ono ↑ujutru kosa i **dalje** ↓\vlažna lll

LLL

Novim markerom citiranja *varijanta* govornica MY uvela je citiranje sopstvenog iskaza iz razgovora sa svojom drugaricom Melindom. Sam ovaj leksički marker ne sugerise ko je citirani govornik, ali se upravo na osnovu prisustva imena u vokativu u ovom iskazu zaključuje da je u pitanju druga govorna situacija. Sem toga, ovaj leksički marker citiranja je suprasegmentno neutralno realizovan, sledi mu vrlo kratka pauza u govoru, nakon čega se povećava visina glasa i postepeno povećava glasnoća. Promene u tempu govora nisu prisutne na ovom prvom citiranom iskazu. Promena u tempu koja sledi nakon ovog iskaza – ubrzani tempo, kao i snižena visina glasa, obeležavaju aktuelni govor, tj. prepričavanje radnji iz tog prethodnog konteksta (uvijanje kose, pušenje cigarete) i na taj način je markiran kraj, granica prvog citiranog iskaza.

Iskaz izgovoren vrlo povišenim glasom, usporeno i velikom glasnoćom: „Kosa se osušila!“, a nakon koga se govornica MY smeje, predstavlja njen aktuelni govor, upućivanje aktuelne sagovornice u razvoj događaja iz situacije o kojoj joj govori (dok je Melinda popušila cigaretu, kosa MY je već bila suva), a smeh je njena aktuelna reakcija na tu situaciju. Nastavak turnusa govornice MY je suprasegmentno obeležen ubrzanim tempom, povećanom glasnoćom (koja je i dalje prisutna), a na paralingvističkom planu je obeležena odsustvom smeha („jao pa kako ti se tako brzo suši“). Sledeći iskaz u turnusu MY takođe markira ubrzanim tempom, s tim što je glasnoća smanjena, tj. izgovara svojom uobičajenom glasnoćom. Ovaj iskaz dodatno obeležava paralingvističkim sredstvom – nazalizovanim izgovorom, koji unosi značenje prenemaganja, ljubomore, rekli bismo i infantilnosti („jao kako ti se tako brzo osušila“). Time upućuje aktuelnog sagovornika MX da je u pitanju citirani iskaz, reakcija njene drugarice Melinde. Tako, na osnovu samog sadržaja ovih

iskaza, ali i suprasegmentnih elemenata kojima su obeleženi, kao i paralingvističkih karakteristika (nazalizovana artikulacija), može se ustanoviti da je reč o citiranju i da je citirani govornik Melinda. Inače, iskaz koji zatim sledi, a koji nije obeležen nazalizacijom, a takođe je leksički nemarkiran, predstavlja nastavak Melindinog turnusa, što zaključujemo na osnovu konteksta – tu su dati razlozi za njenu reakciju – njena kosa se ne može prosušiti za tako kratko vreme.

Na ovom isečku pokazali smo da je uz pomoć suprasegmentnih i paralingvističkih sredstava moguće ustanoviti status iskaza kao citiranog iskaza, kao i razdvojiti govornike iz tih prethodnih dijaloga čak i kada se ne obeležava svaki citirani iskaz leksičkim markerom citiranja. Kao što smo mogli videti, sagovornik MX ima sasvim dovoljno informacija iz suprasegmentnog i paralingvističkog nivoa, kao i iz samog konteksta, da bi pravilno protumačila šta je aktuelni, a šta citirani govor u turnusu MY, a njena reakcija – smeh – potvrđuje nam da je u pitanju adekvatno razumevanje.

4. Novi markeri citiranja u drugim jezicima – sličnosti, „pozajmljivanje“ ili...?

Novi markeri citiranja, razlike u njihovoj upotrebi u zavisnosti od socijalnih karakteristika govornika, govorne situacije, kao i međusobne razlike u značenju koje unose novi markeri citiranja, predmet su lingvističkih istraživanja već više decenija. Kako navode Buhštalerova i Darsijeva (Buchstaller, D’Arcy 2009, 300), marker *be like* (engl. „kao“) potvrđen je od početka osamdesetih godina 20. veka u američkom varijetetu engleskog jezika, a već krajem osamdesetih i početkom devedesetih uveliko se proširio iz Kalifornije, odakle je potekao, i na druge delove Sjedinjenih Američkih Država. Ono što je posebno zanimljivo u ovom tipu markera citiranja jeste fenomen da se reči i izrazi sličnog značenja (kao engl. *be like*) počinju koristiti i u drugim jezicima za uvođenje citiranja. Tako, istraživanja pokazuju da se i u francuskom (npr. Chesire, Secova 2018; Davidse et al. 2022), nemačkom (npr. Golato 2000), španskom (npr. Kern 2014, 2017, 2020) itd., a između ostalih jezika, i u srpskom i slovenačkom (Panić Cerovski, Đukanović, Kovačević 2012), pojavljuju kao markeri citiranja izrazi koji slično funkcionišu kao *like*, a koji takođe unose značenja sličnosti, približnosti, prilikom navođenja direktnog citata.

Pogledajmo neke od primera iz literature:

elle **était genre**, “Oh, mon dieu, c’est mes reins?” (dr-house.xooit.tv/t1843-Interview-de-Alloy.htm) (Davidse et al., op. cit., 16) (ona kao, „O, Bože, jesu ovo moji bubrezi?“)³

W: sacht der mann so i:ch mach mit dir hier [...]

W: *says the man like i’m fooling around with [...]* (Golato 2000, 38)

(V: kaže čovek kao zafrkavam se [...])

Como que: “Oye, espérame”

Like, “Hey, wait.” (Kern 2017, 125) (Kao, „Ej, čekaj me“)

A: Imela je kapo, // *kakor češ* mrzlo je. (Panić Cerovski, Đukanović, Kovačević 2012, 128 – primer za marker unutrašnjeg govora)

Kada je u pitanju slovenački novi marker citiranja češ, ovde ćemo navesti podatke koje nalazimo u *Rečniku slovenačkog književnog jezika* (*Slovar slovenskega knjižnega jezika*), čime je upotreba ovog izraza kao markera citiranja direktnog govora izvesno utvrđena:

čēš [tudi čāš] člen. (ē; ā)

za uvajanje subjektivno podanega govora ali misli („za uvođenje subjektivnog /subjektivno predstavljenog/ govora ili misli“)

a) rabi se samostojno, za njim lahko stoji vejica: držal se je samozavestno, češ jaz se ne bojim nikogar („držao se samouvereno, kao, ne plašim se ja nikoga“); iz njegovih besed je zvenela škodoželjnost, češ tebi se tudi tako godi („iz njegovih reči se naslućivala pakost, kao, neka i tebi bude tako“); rekel mi je, naj sedem, češ saj se ti nikamor ne mudi („rekao mi je da sednem, kao, pa nikuda ne žuriš“)

b) v zvezi z da: prišla je za njo šele čez kakšne pol ure, češ da je v temi zgrešila pravo pot („stigla je tek nekih pola sata posle nje, kao, u mraku je promašila put“); zamahne z roko, češ da ni nič („odmahnuo je rukom, kao, nije mi ništa“); zagrozil mi je, češ (da) naj se pazim („zapretio mi je, kao, čuvaj se“)

priredila je veselico, kakor češ za otvoritev vrta *s pretvezu, da otvarja vrt* („napravila je zabavu, kao, zbog otvaranja bašte /pod izgovorom da otvara baštu/“)

Stoga, postavlja se neizbežno pitanje: da li su ovi izrazi preneti posredstvom masovne kulture i medija iz američkog varijeteta engleskog jezika u druge jezike i njihove sociolekte? To jest, da li je na primer srpski novi marker citiranja *kao* „ušao“ u upotrebu preko

³ Prevod na srpski jezik navedenih primera iz literature (sa jezika originala ili sa datog prevoda na engleski jezik) načinila je N. Panić Cerovski, autor ovog rada.

američke varijante pomoću mehanizma „pragmatičkog pozajmljivanja“ (o fenomenu pragmatičkog pozajmljivanja više u: Andersen 2014).

Istražujući ovaj fenomen na materijalu srpskog, kao i slovenačkog jezika, došlo se do zaključka da se novi markeri citiranja koriste sa namerom signaliziranja sagovorniku da se ulazi u ulogu nekog pređašnjeg govornika, onog koji se citira, bilo da je u pitanju nerealizovani, unutrašnji ili pak iskaz iz realizovane govorne situacije (Panić Cerovski, Đukanović, Kovačević 2012; Panić Cerovski 2013, 187). Isto tako, ustanovljeno je da se srpski marker *kao* i njegov ekvivalent u slovenačkom *češ* upotrebljavaju i kao ispunjivači hezitacione pauze, i da je u nekim situacijama nejasno da li se pojavio u funkciji ispunjivača hezitacione pauze ili pak markera citiranja (Panić Cerovski, Đukanović, Kovačević 2012, 127). Takođe, upoređujući marker *go* i *krene*, na materijalu engleskog i srpskog razgovornog jezika, ustanovljeno je da se srpski ekvivalent koristio samo u obliku prezenta, za razliku od engleskog markera *go*, koji se koristio i u prošlom i u sadašnjem vremenu (Panić Cerovski, Đukanović, Kovačević 2012, 126), kao i da se u srpskom *krene* koristio manje u odnosu na *go* u engleskom delu korpusa. To nam takođe može signalizirati postojanje tendencije kod govornika srpskog da se markerom *kao* obeležavaju i situacije citiranja koje bi se u engleskom uvele markerom *go*, što opet sugerise da se markerom *kao* u srpskom razgovornom diskursu pokriva širi spektar situacija citiranja, te to vredi dodatno ispitati na većem korpusu.

Tako, pokušavajući da odgonetnu poreklo novih markera citiranja u francuskom razgovornom diskursu, posebno ekvivalenta engleskog markera *like*, Češir i Secova (Cheshir, Secova 2018) zaključuju da je francuski marker *genre* imao nezavisni, interni razvoj, ali da je ušao u sistem markera citiranja na isti način kao i *like* u engleskom razgovornom jeziku – zahvaljujući značenju sličnosti, približnosti koje unosi. One ističu da leksička jedinica sa značenjem sličnosti ili približnosti, da bi ušla u sistem markera citiranja, mora da postane sintaksički multifunkcionalna, kao i da upotreba te leksičke jedinice mora da dostigne određeni nivo učestalosti pojavljivanja. Na primer, kod francuskog markera citiranja *genre*, kažu one, to se i desilo pošto je učestalost pojavljivanja povećana time što je ova reč postala diskursni marker. Takođe naglašavaju da, čak i ako je u pojavljivanju markera *genre* bilo prisutno pragmatičko pozajmljivanje, moguće je da je to pozajmljivanje zapravo samo na nivou diskursnog stila, koji je raširen globalnom komunikacijom (Cheshir, Secova 2018, 230).

Kada pogledamo srpski, kao i slovenački, ekvivalent markeru *like*, pored toga da postoji značenje približnosti, sličnosti, koje ovi markeri nose (Panić Cerovski, Đukanović, Kovačević 2012, 124), ustanovili smo i da imaju i druge diskursne funkcije, npr. ispunjivača hezitacione pauze, tj. hezitacionog markera (Panić Cerovski, Đukanović, Kovačević 2012, 124). Uz to, uočili smo da kod govornikâ koji kao primarni hezitacioni marker koriste *kao* postoji tendencija da ovu reč koriste i kao dominantni marker citiranja (Panić Cerovski, Đukanović, Kovačević 2012, 126), što se takođe pominje i u istraživanjima engleskih diskursnih markera (npr. Buchstaller 2001; Scherre, Naro 1991). Stoga, kada je u pitanju srpski novi marker citiranja *kao*, ali i kad je reč o drugim novim markerima citiranja poput *u fazonu, varijanta, tipa, onako*, složićemo se sa tumačenjem koje daju Češir i Secova. Svi ovi izrazi imaju u sebi značenje približnosti, sličnosti i funkcionišu na nivou diskursa u raznovrsnim ulogama, poput markera emfaze, aproksimatora (Panić 2010; Polovina, Panić, 2013), hezitacionih markera itd., te tako smatramo da je i srpski novi marker citiranja *kao*, zajedno sa drugim srodnim izrazima koji funkcionišu na nivou diskursa u sličnim ulogama, zapravo imao nezavisni razvitak u odnosu na ekvivalente iz engleskog jezika.

5. Suprasegmentna obeležja *kao* u funkciji markera hezitacije

U ovoj analizi smo nastojali takođe da ustanovimo koja je razlika u suprasegmentnom ponašanju markera *kao* u zavisnosti od uloge koju ima u iskazu. Kao što smo već izneli, kada figurira kao marker citiranja, ova reč je suprasegmentno izrazitije odvojena od dela iskaza koji joj sledi, a koji predstavlja citirani materijal. Imali smo, tako, slučajeve da se deo iskaza nakon *kao* realizuje npr. pojačanim intenzitetom glasa, kao i glasom koji je viši, ili se naglo menja tempo govora, gde ova suprasegmentna obeležja markiraju početak citata.

U našem korpusu u situacijama kada se ova reč javljala kao ispunjena hezitaciona pauza, tj. kao hezitacioni marker, nije dolazilo do očitijih promena na planu suprasegmentnih obeležja – te situacije se mogu opisati kao suprasegmentna neobebeženost, tj. može se reći da je reč *kao* bila na neki način „slepljena“, „srasla“ sa svojim okruženjem. Tako, vrlo često je bila u sklopu jedne intonacione jedinice, nije se izdvajala od okruženja. Pored toga, njeno pojavljivanje prate druge reči i izrazi koji takođe funkcionišu kao hezitacioni markeri (kao i vokalizacije, koje su karakteristične za fenomen hezitacije: „mmm“, „erh“, „uhm“ itd.), što ilustruju sledeći primeri iz našeg korpusa:

(4)

I: \↑e pa ↓da, // ^{ubrzano} /↑ ili je verovatno to ↓**tada** bilo, // i to ↑**baš** bilo
ono kao bezveze // \ ↓ ono totalno i crveno ono skroz oko ↑upaljeno,
i koža (...)

(5)

MY: a u ↑subotu sam ↓**vežbala** ^{ubrzano} ono kao nešto ↑nemački onako
sedela // ^{usporeno} ↓ponovila jedno ↑**čet'ri puta** ↓tablicu // \ 'naš

6. Učestalost pojavljivanja *kao* kao markera citiranja i kao markera hezitacije

U našem korpusu takođe smo posmatrali frekvenciju pojavljivanja diskursnog markera *kao* i u funkciji markiranja direktnog citiranja i u funkciji markera hezitacije, te smo ustanovili da se na celom korpusu, sveukupno gledano, pojavio u obema ovim funkcijama po čak 130 puta. Zapravo, na jezičkom materijalu koji broji 31267 tokena reč *kao* se u ovim diskursnim funkcijama pojavila čak 260, a raspodela je jednaka (130 puta kao marker citiranja i 130 puta kao marker hezitacije). Međutim, posmatrajući distribuciju ovih funkcija po pojedinačnim razgovorima, situacija izgleda malo drugačije (v. Tabelu 1). Najpre, u jednosatnom razgovoru koji je imao 4 učesnika, čiji je osnovni transkript imao ukupno 14955 tokena, reč *kao* javila se u ovim diskursnim funkcijama 128 puta (74 puta kao marker hezitacije i 54 puta kao marker direktnog citiranja). Zatim, u razgovoru u kome je bilo 2 učesnika i u kome je bilo realizovano za sat vremena ukupno 9543 reči, reč *kao* pojavila se kao diskursni marker čak 107 puta (38 puta kao marker hezitacije i skoro duplo više – 69 kao marker citiranja), a u razgovoru sa takođe 2 učesnika i u trajanju od jednog sata, reč *kao* figurirala je kao diskursni marker samo 25 puta na ukupno 6769 tokena u osnovnom transkriptu (18 pojavljivanja kao marker hezitacije i samo 7 puta kao marker citiranja).

Tabela 1

broj učesnika	pol učesnika	broj tokena	<i>kao</i> – hezitacioni marker	<i>kao</i> – marker citiranja	ukupno <i>kao</i> – diskursni marker
4	M, Ž, Ž, Ž	14955	74	54	128
2	Ž, Ž	9543	38	69	107
2	M, M	6769	18	7	25
ukupno u korpusu		31267	130	130	260

Za sada bismo se uzdržali od donošenja zaključka da je pol govornika možda bio faktor koji je uticao na frekvenciju pojavljivanja *kao* u funkciji diskursnog markera (up. npr. Blyth et al. 1990), jer je potrebno na većim korpusima ustanoviti stanje kada je u pitanju srpski jezik. Međutim, ono što se na osnovu podataka iz našeg korpusa može uvideti jeste da, osim što postoji tendencija kod pojedinačnog govornika – dakle, na nivou idiolekta – da koristi *kao* vrlo frekventno u obe diskursne funkcije, prilagođavanje sagovorniku može takođe imati uticaj. Naime, u spontanim, prijateljskim razgovorima nije neobična pojava da se sagovornici, u cilju što bolje komunikacije i međusobnog razumevanja, prilagode u raznim aspektima jedni drugima, na primer, poznati su uvidi o toj pojavi i na planu neverbalnog ponašanja (v. npr. Moris 2005, 20). Tako, smatramo da i u slučaju tumačenja frekvencije korišćenja markera *kao* u našem korpusu takođe treba uzeti u obzir i tendenciju sagovornikâ da se prilagode drugom.

7. Zaključna razmatranja

U ovoj analizi suprasegmentnog ponašanja markera *kao* u funkciji obeležavanja direktnog citiranja ustanovili smo da su suprasegmentna obeležja snažan mehanizam označavanja odnosa elemenata diskursa. Tako, obeležavanjem nekog segmenta aktuelnog iskaza promenama u glasnoći, visini glasa, tempu govora, govornik signalizira status tog segmenta u svom aktuelnom govoru – na taj način odvaja citirani iskaz ili deo iskaza od svog aktuelnog komentara, objašnjenja i sl. Svakako, suprasegmentni nivo ne može uvek u potpunosti i samostalno označavati status citiranog govora, pa u sprezi sa markerima citiranja na nivou leksike, uključujući tu nove markere citiranja, kao i u sprezi sa paralingvističkim sredstvima, i značenjskim kontekstom, ali i zajedničkim predznanjem sagovornika, postiže se razdvajanje citiranog od aktuelnog govora.

S obzirom na to da je novi marker citiranja *kao* kratka reč, ona se vrlo često koristi u navođenju dijaloga iz prošlosti i služi da razdvoji turnuse, kao i govornike iz te pređašnje govorne situacije. Neinvazivnost i suprasegmentna neobebeženost ove reči doprinose da ona kontrastira sa promenama u suprasegmentnim obeležjima koja joj pri citiranju slede, te tako predstavlja jasan signal da je u pitanju citiranje. A upravo prisustvo, odnosno odsustvo promena na planu prozodijskih obeležja nakon markera *kao* predstavlja signal da li je u pitanju marker citiranja, odnosno marker hezitacije i njemu srodne diskursne funkcije.

U daljim istraživanjima novih markera citiranja u srpskom razgovornom jeziku svakako bi trebalo ispitati u kojoj meri je pol govornika faktor koji utiče na korišćenje određenih novih markera citiranja. Pored toga, vredni analizirati u kojoj meri i na koji način se novi markeri citiranja pojavljuju u pisanoj komunikaciji neformalnog tipa – na društvenim mrežama i u drugim vidovima pisane komunikacije na internetu, u SMS porukama i sl.

Literatura

- Andersen, Gisle. 2014. „Pragmatic borrowing“. *Journal of Pragmatics* 67: 17–33.
- Blyth, Carl Jr., Sigrid Recktenwald and Jenny Wang. 1990. „I'm like, Say what?! A new quotative in American oral narrative“. *American Speech* 65: 215–227.
- Buchstaller, Isabelle. 2001. „He goes and I'm like: The new quotatives revisited“. <http://www.ling.ed.ac.uk/~pgc/archive/2002/proc02/buchstaller02.pdf> [11. 6. 2022].
- Buchstaller, Isabelle, and Alexandra D'Arcy. 2009. „Localized globalization: A multi-local, multivariate investigation of quotative *be like*“. *Journal of Sociolinguistics* 13/3: 291–331.
- Cheshire, Jenny, and Maria Secova. 2018. „The origins of new quotative expressions: the case of Paris French“. *Journal of French Language Studies* 28: 209–234.
- Clark, Herbert H. and Richard J. Gerrig. 1990. „Quotations as demonstrations“. *Language* 66 (4): 764–805.
- Cukor-Avila, Patricia. 2002. „She say, she go, she be like: Verbs of quotation over time in African American vernacular English“. *American Speech* 77 (1): 3–31.
- Davidse, Kristin et al. 2022. *A comparative study of the grammaticalized uses of English sort (of) and French genre (de) in teenage forum data*. Dostupno na: <https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/154556/1/sortgenre.pdf> [13. 6. 2022].
- Golato, Andrea. 2000. „An innovative German quotative for reporting on embodied actions: *Und ich so/und er so* 'and I'm like/and he's like'“. *Journal of Pragmatics* 32: 29–54.
- Kern, Joseph. 2014. „Como in commute: The travels of a discourse marker across language“. *Studies in Hispanic and Lusophone Linguistics* 7: 275–298.
- Kern, Joseph. 2017. „Unpacking the variable context of quotatives. Evidence from U.S. Southwest Spanish“. *Spanish in Context* 14: 124–143.
- Kern, Joseph. 2020. „Like in English and *como, como que, and like* in Spanish in the speech of Southern Arizona bilinguals“. *International Journal of Bilingualism* 24(2): 184–207.

- Moris, Dezmond. 2005. *Otkrivanje čoveka. Vodič kroz govor tela*. Niš: Zograf.
- Panić, Natalija. 2010. „Tako, 'nako, nebitno“. U *Jezik i društvo*, edicija *Filološka istraživanja danas*, ur. Julijana Vučo i Jelena Filipović, 221–235. Beograd: Filološki fakultet.
- Panić, Natalija. 2013. *Prozodijski markeri citiranog govora u razgovornom jeziku*. Neobjavljena doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet.
- Panić Cerovski, Natalija, Maja Đukanović i Borko Kovačević. 2012. „Novi markeri citiranja u srpskom i slovenačkom jeziku“. U *Nauka i savremeni univerzitet – Filologija i univerzitet*, ur. Bojana Dimitrijević, 121–131. Niš: Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu.
- Panić Cerovski, Natalija. 2013. „Citiranje u formalnom i neformalnom diskursu“. U *Filologija i interkulturalnost (Edicija Kulture u dijalogu. Knj. 1)*, ur. Aleksandra Vraneš i Ljiljana Marković, 177–196. Beograd : Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Polovina, Vesna i Natalija Panić Cerovski. 2013. „Funkcije aproksimatora u srpskom razgovornom diskursu“. U *Srpski jezik, književnost, umetnost. Tradicija i inovacije u savremenom srpskom jeziku. (Knj. 1)*, ur. Miloš Kovačević, 157–168. Kragujevac: Univerzitet u Kragujevcu – FILUM.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Dostupno na:
<https://fran.si/iskanje?View=1&Query=%c4%8de%c5%a1&All=%c4%8de%c5%a1&FilteredDictionaryIds=133> [17. 5. 2022].
- Terraschke, Agnes. 2019. „Quotative use across languages: the case of New Zealand English and German“. *Facta Universitatis. Series: Linguistics and Literature* 17(1): 41–56.

Veliku zahvalnost autor duguje prof. dr Maji Đukanović na nesebičnim savetima i smernicama u vezi s materijom koja se tiče slovenačkog jezika u ovom radu.

Natalija Panić Cerovski
 Univerza v Beogradu
 Filološka fakulteta
 Srbija
 natalija.panic@fil.bg.ac.rs

SUPRASEGMENTNE OZNAČBE IN NOVE OZNAKE NAVAJANJA

Raziskava se fokusira na suprasegmentne značilnosti citiranega govora, ki je zaznamovan s t.i. novimi oznakami navajanja. Analiziramo obnašanje oznake *kao* na gradivu srbskega pogovornega jezika, v kontekstu sprememb na suprasegmentni ravni – višine glasu, gla-

snosti in tempa govora. Poleg tega, glede na to, da se *kao* uporabi tudi za izpolnjevanje hezitacijske pavze, primerjamo tudi situacije, v katerih je realizirana ta diskursna funkcija, z namenom ugotovitve, na kak način je suprasegmentno zaznamovana razlika v teh dveh funkcijah. Uporabljen je korpus spontanih prijateljskih pogovorov, v skupnem trajanju treh ur, na katerem je opravljena anotacija suprasegmentnih označb. Glede na to, da to problematiko analiziramo s stališča analize konverzacije, nismo uporabili akustični pristop v analizi, temveč smo obravnavali relativne vrednosti, oz. smo uporabili avditiven pristop.

Ključne besede: nove oznake navajanja, suprasegmentne označbe, analiza konverzacije, pogovorni jezik

Natalija Panić Cerovski
University of Belgrade
Faculty of Philology
Serbia
natalija.panic@fil.bg.ac.rs

SUPRASEGMENTAL FEATURES AND NEW QUOTATIVES

This research is focused on the suprasegmental properties of quoted speech introduced by means of new quotatives. Serbian new quotative *kao* has been analysed regarding shifts and variations in suprasegmental features: pitch, loudness and speech tempo, on the material of informal conversations. In addition, keeping in mind that *kao* is often used as a hesitation marker, we present a comparison and analysis of suprasegmental features in both types of situations, with the aim of establishing the difference between these two discursive functions of *kao* on the suprasegmental level. The corpus used for this research consists of three hours of audio recorded spontaneous private conversations among friends, transcribed and annotated for relevant suprasegmental features, along with paralinguistic features. Keeping in mind that this research is primarily in the scope of the conversational analysis, the auditive approach to suprasegmental features has been applied.

Keywords: new quotatives, suprasegmental features, conversational analysis, conversational discourse.

Primljeno / Prejeto / Received: 15. 07. 2022.
Prihvaćeno / Sprejeto / Accepted: 07. 12. 2022.